

Jovica Trkulja

Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu

GOVOR MRŽNJE

Pre šest godina, 8. maja 2001. godine, kada se dosovska vlast zaklinjala u demokratiju, ljudska prava, toleranciju i prava manjina, u Narodnoj skupštini jedan poslanik je izgovorio svom kolegi strašnu, zlokobnu i obespekojavajuću rečenicu: "Izađi u hodnik, ne bi mi bio ni prvi ni poslednji balija koga sam u svom životu zaklao". Nakon toga, kao po zakonu spojenih sudova, ređale su se izjave političara i javnih poslenika koje su podizale lestvicu mržnje, vulgarnosti, primitivizma. Pet godina kasnije, juna 2006. godine, poslanik SRS u Skupštini Srbije, Zoran Krsić, vulgarno je napao sa skupštinske govornice tadašnju ministarku poljoprivrede Ivanu Dulić-Marković i njenu porodicu nazvao "ustašama".

Ovaj govor mržnje i ekstremizma kulminirao je početkom maja 2007. godine na sednici Narodne skupštine Srbije. Uprkos velikim nadama i poverenju koje su građani Srbije iskazali na januarskim izborima, novoizabrani poslanici ponovo su još drskije, bezočnije i vulgarnije vratili na srpsku scenu govor mržnje. Ne vodeći računa o izbornoj volji građana za promenama, njima je i dalje najvažnije da u svojim rukama drže volan vlasti i poluge ministarstava, posebno "ministarstava sile". Oni se ne libe da se sprdaju i manipulišu voljom građana, da parlament i najviše državne institucije pretvore u cirkus, da opale šamar svima koji su podržavali razvoj demokratije u Srbiji, da nas sunovrate u apokaliptične godine ratnog bezumlja, daleko od demokratskih, kulturnih i civilizacijskih tokova svoga okruženja.

Posebno je zabrinjavajuće da deo srpske političke elite, na čelu sa SRS, točak istorije nastoji da vrati u 90-te godine XX veka, te da narod u smislu etnosa (a ne građanin i demos) postanu determinanta političkih procesa. Oni ponovo teže da ljudska prava i slobode zamene pravima i slobodama nacije; da rast nacionalne moći plate slabljenjem pojedinca. Oni bi da, po Miloševićevom receptu, svoju političku nedoraslost nadoknade nacionalizmom kao političkom tehnologijom. Naime, oni pokušavaju da duh šovinističke mržnje ponovo oslobode iz boce, da Hobsovo prirodno stanje, u kojem je čovek čoveku vuk, ovde inoviraju stanjem u kojem je narod narodu vuk.

U takvoj situaciji sve glasnije se čuju eksponenti bivšeg autoritar-nog režima, koji bi, umesto povlačenja sa scene, i dalje da osiono pre-suđuju kao neprikosnoveni žreci i moralno-intelektualni žandari. Šta-više, oni, na samo njima svojstven način, nastoje da dezavuišu ljude koji su se odlučno suprotstavili represiji i dali veliki doprinos demokratskim promenama. Neretko u toj ulozi su provereni Miloševići, sps-julovski i radikalski (anti)heroji. Oni isti koji su u prethodnom režimu korišćeni za blaćenje, proizvodnju bljuvotina i besprimernim napadima na ljude bili zaduženi kao najgori, oni čija se „moralna tarifa“ merila basnoslov-nim ciframa, oni najbestidniji čiji je obraz bio dovoljno debeo da mogu da podnesu sve.

Sve ovo smo imali prilike da vidimo, zgusnuto i groteskno kao u Felinijevom filmu, na majskoj sednici Narodne skupštine. Srbija, ta naj-veća nevladina organizacija u svetu (tri meseca nakon izbora nije imala vladu), napokon je dobila predsednika parlamenta. Naime, poslanici SRS, DSS i SPS izabrali su šefa radikala, Tomislava Nikolića, za pred-sednika Narodne skupštine. U atmosferi furiozne netrpeljivosti, govora mržnje, laži i podmetanja izabran je za (po ustavu) drugog čoveka dr-žave Srbije “četnički vojvoda” Nikolić, eksponent govora mržnje, čiji je partijski vođa optužen za ratne zločine. U značajnom trenutku, kada je Srbiji više nego ikada potrebno da jača svoju saradnju sa Evropom i sve-tom, kako bi joj budućnost bila zasnovana na miru, slobodi, demokrati-ji, vladavini prava, na čelo njenih ključnih institucija počeli su da dolaze vampiri iz minulih mračnih vremena, čije reči mržnje i zagovaranje poli-tike “utuka na utuk”, “krvi i tla”, “vanrednog stanja” i sl. zvuče kao eho satrapske prošlosti. Sutradan po izboru Nikolića za predsednika Skup-štine, građani Srbije su unezvereno bauljali posle mučne, neprospavane noći i, zgađeni onim što su videli i čuli, pozdravljali su se novo-starim pozdravom: “Grobar dan, Srbijo”!

Na sreću, nekoliko dana kasnije, ova skupštinska farsa je okonča-na nagodbom unutar neprincipijelne koalicije DS-DSS tako što je iza-bran novi predsednik Narodne skupštine iz Demokratske stranke – “mla-di gospodin evropskog obrazovanja i manira”, Oliver Dulić, koji će se “protiv govora mržnje boriti novim Poslovnikom o radu Narodne skup-štine”. Po svemu sudeći, biće to donkihotska borba sa parlamentarnim ekstremizmom i opstrukcijama demokratije u srpskom parlamentu.

Majska sednica Narodne skupštine, između ostalog, raspšila je i mit o postojanju dve Srbije. Ta teza je neprecizna i problematična. O njoj se uslovno može govoriti u socijalnom realitetu Srbije, gde doista postoji više različitih, oprečnih i međusobno isključivih interesa, idejnih i političkih orijentacija i strategija. Međutim, kada je reč o srpskoj poli-

tičkoj sceni i političkoj eliti koja na njoj poslednje dve decenije igra loše farse i groteske sa tragičnim epilogom – ne može biti ni reči o postojanju dve Srbije koje su različite i koje vode ka drugačijim putevima u budućnost. Jer tokom proteklih 17 godina lideri vlasti i opozicije u Srbiji bili su, zapravo, vozači i suvozači naše pogibelji, koji su, tu i tamo, menjali mesta, ali su zdušno vozili u istom pravcu – u bespuće. Pri tome, tim vozačima (vlast) i suvozačima (opozicija) ne pada na pamet da polože račun zbog svoje katastrofalne politike, još manje da ustupe mesto novim ljudima.

Stoga je od 1990. godine na političkoj sceni Srbije na delu pluralizam u singularu, svojevrsni grupni seks sa samim sobom naših stranaka i njihovih lidera, a Srbija liči na autobus u kulturnom filmu “Ko to tamo peva”. Njeni građani uzapćeni u tom autobusu sa suludim vozačem i suvozačem bauljaju iz nevolje u nevolju, iz poraza u poraz. Danas, pet meseci posle parlamentarnih izbora, aktuelni vozači (DSS, DS, G-17) i suvozači (SRS, SPS, LDP), kojima su birači ukazali minimalno poverenje, nastavljaju po starom, oglušuju se o izbornu volju građana, manipulišu njima po svom nahođenju i voze sve dublje u bespuće. Time su izborna očekivanja srpskih glasača po ko zna koji put raspršena kao mehur od sapunice. Umesto brzog puta ka boljem i kvalitetnijem životu, suočavanja sa istinom, osudom genocida, drešenjem Kosovskog čvora, približavanja EU, srpska novokomponovana politička elita nas je ponovo gurnula na sporedni kolosek istorije. Zato sa rezignacijom moramo zaključiti da više niko ne gaji iluzije da će pobedom na izborima kvazidemokratskih kandidata i njihovih partija biti promenjena priroda režima i poteći opšti boljitak u Srbiji. Naš problem nije čovek, ovakav ili onakav političar, nego princip autoritarne vladavine, koja je, nažalost, ostala nepromenjena. Nakon šest godina demokratskih promena, Srbija se još nije pomerila sa nulte tačke demokratije, pravne države i vladavine prava.

Retorika mržnje, prejakih reči i niskih udaraca kojima se služe naši politički akteri na javnoj sceni veoma je zabrinjavajuća i obespokojavajuća. Iza njihovog povišenog vokabulara mržnje krije se precizna namera potpune denuncijacije i satanizacije političkog protivnika, i to ne samo u eksplicitno političkom, već i u semiološkom smislu. Kao nekada Slovenija/Hrvatska/BiH/Kosovo/Crna Gora, sada je dosovsko-koštunjevska Srbija pretvorena u “grdno sudilište” “borbe neprestane”, gde je sve dozvoljeno, gde je svaka, pa i najmilitantnija leksika “adekvatna”.

Očigledno je da i dalje živimo u vremenu netrpeljivih. To je vreme provale razobručenih sila zla, nasilja i prevara. U takvim uslovima, kada je govor mržnje i oružja obesmislio svaki politički napori, kada se

olako potežu prejake reči, od kojih se stradalo i strada kao od metka, mržnja, ekstremizam i revanšizam su postali uobičajeni način opštenja, sa pogubnim i dalekosežnim posledicama. Pri tome se zaboravlja da je mržnja otrov koji razara i onog koji mrzi.

Poslednjih meseci netolerancija i govor mržnje su toliko uzeli maha u političkim institucijama, medijima i javnom diskursu, tako da su ozbiljno doveli u pitanje naš put ka modernom demokratskom društvu, preteći da nas sunovrate u pretpolitičko stanje rata svih protiv svih. Posebno je zabrinjavajuća činjenica da je govor mržnje sve prisutniji u najvišim državnim i kulturnim institucijama.

Reagovanja pojedinaca i nevladinih organizacija na govor mržnje i ekstremizma nisu izostala, ali je i dalje više nego jasno da se takav neprimeren i za sve ljude uvredljiv način komuniciranja među političarima u Srbiji na pravi način ne sankcioniše. Međutim, pravne mere i pravovremene sankcije protiv ovakvih fašistoidnih istupa su nužne, ali nisu dovoljne. Jer netolerancija i govor mržnje postali su sasvim “normalni” načini političkog opštenja u ovoj državi. Njihov moto je: “Mrzim, dakle postojim”. Kod nas su preovlađujući elementi ne demokratske, već primitivne, parohijalne i plemenske kulture, koje su se kao žig utisnule u sve segmente političkog života. Osnovni kredo te kulture je tolerisanje loših vladara i političara, divinizacija nacionalnog identiteta i herojske prošlosti, satanizacija neprijatelja i protivnika, a sve to sa ciljem da se postigne jedinstvo u borbi protiv spoljašnjih opasnosti. Otuda su borbenost, rigidnost i revanšizam zamena za demokratske pregovore, argument snage zamena za snagu argumenta, uzurpacija za legitimna pravila procedure i sl.

Zato su na ovim prostorima vrlo sužene mogućnosti za toleranciju i dijalog između različitih političkih orijentacija. U skladu sa borbenom balkanskom tradicijom, dijalog se kod nas shvata kao ratni rekvizit – traži se i napada najslabija strana oponenta i na njoj zasniva “prednost” i “snaga” vlastite pozicije.

Govor mržnje i ekstremizma je pojavna manifestacija sila zla, koje su u minulim balkanskim ratovima izašle iz boce i otpočele svoj bestijalni ples, preteći da nas zbrišu sa lica zemlje. U takvoj situaciji, naša sudbina najpre zavisi od borbe protiv zla. Ako već ne možemo da iskorijenimo zlo u Srbiji, da stvorimo život bez zla, možemo bar da takvom životu težimo, time što ćemo zlo staviti pod kontrolu demokratskih ustanova i nastojati da obuzdamo zlo u sebi samima. “Zato je dobro da svako od nas obuzda u sebi zlo, jer na taj način doprinosi njegovom obuzdavanju u zajednici. To je jedan od puteva ka podnošljivijem životu.” (L. Kolakovski).

Voja Stanić, *Ulica*, 1958.